A zöngétlen laterális réshang a walesi dialektusok szótagszerkezetében: A "nagy északi rejtély"

Előadásom témája a zöngétlen laterális réshang, azaz a [ɬ] szótagszerkezetben betöltött szerepe a walesi nyelv északi, illetve déli nyelvjárásaiban. Ez a mássalhangzó – amit a walesi ortográfia <ll>-vel jelöl – a zöngétlen réshangok többségéhez hasonlóan meglehetősen sokféle pozícióban előfordul, pl. szó elején (vö. *llaeth* 'tej'), intervokálisan (vö. *colli* 'elveszít'), szó végén (vö. *gwell* 'jobb [better]'), sőt, mássalhangzó előtt is[1] (vö. *gwallt* 'haj'). Ebben a dolgozatban a posztvokális (= "kódabeli"), főként az ultimát záró [ɬ]-vel foglalkozom, mégpedig szótagszerkezeti – konkrétabban: kvantitatív – szempontból. Elemzésem alapjául Hannahs (2013) és Bednarska-Adamowicz (2016), illetve az azokban szereplő korábbi/egyéb művek szolgálnak.

Az alapvető kérdés az, hogy miként viselkedik a "kódabeli" (és ultimabeli) [ɬ] abból a szemszögből, hogy zárja-e a szótagot, vagy sem. Különösen érdekes a [ɬ] viselkedése a [ɬt]# kapcsolatban, ami egyébként a [sp/st/sk]# kapcsolatokkal párhuzamosan viselkedik. Konkrét példák:

(1) Ezen szóvégi mássalhangzó-kapcsolatok (= [sp, st, sk, ɬt]) előtt a magánhangzók jellemzően rövidek a déli akcentusokban, ám hosszúak az északiakban. Példák: *trist* 'szomorú', *gwisg* 'ruha', *cosb* 'büntetés', *gwallt* 'haj'. Ez arra mutathat, hogy a [sp, st, sk, ɬt] kapcsolatok szótagzáróak (moraikusak) délen, de északon extrametrikusak.

(2) A szóvégi [ɬ] előtt azonban furcsa a helyzet: a déli dialektusokban a szóvégi [ɬ] (akárcsak a [s]) előtt a magánhangzó hosszú (vagy legalábbis jellemzően az), pl. *gwell* 'jobb', *nos* 'éjszaka', északon viszont rövid.

(3) A kérdés tehát: hogyan lehet, hogy az északi akcentusokban a magánhangzók hosszúak a [sp, st, sk, ɬt]# kapcsolatok előtt, de a szimpla szóvégi [ɬ] (és [s]) előtt rövidek?

A fent megadott hivatkozásokban ezekre a kérdésekre nem találunk kielégítő választ, annak ellenére sem, hogy – amint Hannahs (§3.1.2., 37.o.) megjegyzi, ez a *nagy északi rejtély*: "[…] why does [ɬ] count as moraic on its own, but fail to count as moraic when it is the first member of a coda cluster?"

Bednarska-Adamowicz (*passim*) elemzésében[2] kulcsszerepet kap a "virtuális gemináták" koncepciója, amely Ségéral & Scheer (2001) modelljén alapul. Jóllehet Bednarska-Adamowicz modellje – úgy tűnik – jól működhet az intervokális, illete abszolút szóvégi [ɬ]-re, a *nagy északi rejtély*t nem oldja meg. Jelen prezentációmban ennek a rejtélynek a kifejtésére teszek kísérletet, összevetve a valódi és a virtuális geminátákat, illetve walesi zörejhangok – sokszor dialektálisan – eltérő viselkedését.

Hivatkozások

Bednarska-Adamowicz, K. 2016. *Quantity in Breton and Welsh.* Lublin: Wydawnictwo KUL.
Hannahs, S. J. 2013. *The Phonology of Welsh*. Oxford University Press.
Ségéral, P. & T. Scheer. 2001. Abstractness in Phonology: The Case of Virtual Geminates. In: K. Dziubalska-Kołaczyk (ed.) *Constraints and Preferences*. New York: Mouton de Gruyter, 311-337.

[1] Legjobb tudomásom szerint csak a [t] előtt.

[2] Bednarska-Adamowicz, ahogy a dolgozata címe sugallja, a bretonnal is foglalkozik; szerinte a breton, illetve a dél-walesi dialektusok a kvantitás szempontjából egy csoportot képeznek, amelyhez képest az észak-walesi dialektusok innovatívak, de legalábbis eltérőek.